

Kostyál László

Kilencven éve született a grafikus próféta, Gácsi Mihály

➔ Budapest, 1926. augusztus 10. – Zalaegerszeg, 1987. február 5.

Gácsi Mihály:
Az ígéhírdető-
linómetszet -1976

Kilencven éve született, hatvan éve diplomázott, negyven éve költözött Zalaegerszegre, és egy híján harminc esztendeje nincs már közöttünk a döbbenetes erejű prófétai látomások grafikusművésze, Gácsi Mihály. A városban még sokan emlékezünk mackós alakjára, ragyogó adomáira, alkotásain is visszaköszönő fanyar és találó humorára. Egy évtizeden keresztül jellegzetes és kedvelt alakja volt a megyeszékhely művészeti életének, akit közvetlensége folytán szinte mindenhol ismerősként és örömmel fogadtak.

A budapesti születésű Gácsit a világháborút követő nehéz időszak számára kalandos esztendei – volt kertész, segédmunkás és kazánrakó is – után, 1949-ben vették fel a Képzőművésze-

ti Főiskolára, ahol Domanovszky Endre, Hincz Gyula és Koffán Károly növendékeként végzett 1956-ban. Tanulmányai során ismerkedett meg és kötött életre szóló barátságot a nála öt évvel fiatalabb, emblematikus grafikussal, Kondor Bélával, valamint Görög Rezsővel, de e nagyreményű grafikusgenerációhoz tartozott még Csohány Kálmán és Gross Arnold, valamint a Gácsinál bő évtizeddel fiatalabb Gyulai Líviusz és Rékassy Csaba is. A diploma megszerzését követően Gácsi a Szolnoki Művésztelepen kapott műtermes lakást, és az itt töltött közel két évtized pályájának legtermékenyebb és művészileg is legjelentékenyebb időszaka lett.

Az ötvenes évek második felében és a hat-

vanás években készült, friss szemléletű korai alkotásait konstruktív és szimbolikus alapálás, grafikus képépítés, szimbolikus tartalom, új, egyéni ikonográfia keresése jellemezte, hasonló vonások, mint Kondor Béla ekkori műveit. Témáit jelentős részben környezetéből vette, a szolnoki Tabán, a város jellegzetes házai, a Tisza-part, az alföldi tanyavilág jelenik meg vízszatérően munkáin, elsősorban festményein, de grafikáin is. Gácsi grafikus volt, és mint festő is grafikusként gondolkodott. Vásznait alapvetően a Képcsarnok útján történő értékesítés céljából festette, hiszen grafikái közül legfeljebb színes meseillusztrációi (*Brémai muzikusok, A kiskakas gyémánt félkrajcárja*) hoztak némi bevételt számára. Jellegzetes, eleinte feszesebb, expresszív formavilágú, majd mind oldottabbá váló grafikai világa fokozatosan alakult ki. A társadalmi témák és az aktuális, de közvetlen politikai vonatkozásokat nélkülöző problémák iránti érzékenysége már korán visszatükröződött grafikáinak tematikájában (*Utolsó virágok [1959], „H” bomba sorozat [1967], Fizikai kísérlet [1972]*), emellett többször reflektált történelmi eseményekre (honfoglalás, Dózsa-parasztháború, felszabadulás) is. Többnyire szimbolikus alaptémát választott, de az ízes humorral fűszerezett megfogalmazás mögött drámai látások rajzolódtak ki a saját magát felemészítő civilizációnk jövőjéről.

A városban köztisztelőnek örvendő Gácsi nagyon jól érezte magát Szolnokon, az ottani pezsgő szellemi közeg igen inspiratívnak bizonyult számára, 1974-ben mégis a hódmezővásárhelyi művésztelepre költözött (e váratlannak tűnő lépés háttérben állítólag személyi ellentétek álltak). Vásárhelyen nem tudott gyökeret verni, talán a Tisza-part hiányzott számára, talán a hazai szinten nagyvárosi nyüzsgés, mindenestre örömmel fogadta egykori szolnoki kollégáját, Palicz Józsefet, aki az ország túlsó felébe, az újonnan elkészült zalaegerszegi művészlakások egyikébe invitálta őt, és Gácsi immár ötvenévesen új szakaszt kezdett életében.

Zalaegerszeg a hetvenes években az energikus Kustos Lajos tanácselnök irányításával egyik legdinamikusabb időszakát élte. Az erőteljes iparosítás a lakosságszám gyors növekedését eredményezte, de a város fejlesztését nagyrészt sikerült a vonzó természeti környezet megtartásával párosítani. Intenzíven fejlődött a kulturális élet, művelődési házak épültek, erőteljesen gyarapodott az új épületbe költöző múzeum, virágkorát élte az Egervári Művésztelep, a következő évtized elejére pedig beértek a színház

alapítására, valamint a városi hangverseny- és kiállítóterem megvalósítására irányuló törekvések is. A művészeti élet fejlesztésére irányult a Páterdombon a négy műtermes művészotthon építése, ezek egyikébe, Németh János keramikussal közös épületbe hívták meg az 1973 óta immár Munkácsy-díjas Gácsi Mihályt.

Ő, bár örömmel jött, és voltaképpen jól is érezte magát a városban, a szíve mélyén mégis szolnoki maradt. Itt Gácsi legenda volt, utolérhetetlenül adomázó, minden iránt nyitott, bővérű humorral megáldott, ugyanakkor karakteres egyéni stílussal is bíró bohém. Mindez voltaképpen az egerszegi időszakra is igaz, de már mégsem úgy, mint azelőtt. Talán a zalai dombok voltak túl magasak a sík alföldi táj végtelenségéhez szokott szemének, talán a Szigligeti Színház kedves színészei és a nyüzsgő szolnoki szellemi közeg hiányoztak fáradhatatlan elméje számára, talán a szolnoki kiskocsmák megszokott lég-

Gácsi Mihály:
Lovag, halál, ördög
(Dürer emléklap)
- rézkarc -1971

Gácsi Mihály:
Séta a tavaszi
erdőben- linómetszet
-1979

köre és az ismerősökkel itt folytatott szakmai és baráti diskurzusok iránt érzett nosztalgia. Egerszegre költözését követően művészetében – ha őszinték akarunk lenni – bizonyos cezúra érzékelhető. Témái, kompozíciói között több alkalommal is korábbi munkáinak újrhangszerelése jelenik meg (*Noé bárkája*, *Cégem reklámja*, *Remete-lak* stb.). Bár a kettő látszólagos antagonizmusát természetes módon feloldó lapjain a csillogó humor továbbra is profetikus felelősségtudattal párosul, a korábbi erőteljes belső izzást már tompábbnak érezzük. A prédikátor több kompozícióján (*Szent Ferenc prédikál a jószágoknak*, *Jónás és Ninive* [1976], *Az igehirdető* [1976]) is megjelenik, mutatva, hogy tisztában volt saját profetikus szerepével, s hozzátehetjük, hogy alighanem a próféták sorsával is.

Feltehetően önéletrajzi ihletésű a *Lót menekülése Sodomából* (1978) c. linómetszete, bár a főszereplő – Gácsi több más grafikájától eltérően – nem a művész vonásait viseli. A lapon Lót ipari hulladékokból összetákolt ürrepülön menekül, nem csupán a háttérben kénköves eső által pusztított betonvárosból, hanem önmagát felszámoló planétánkról is. A nézőre pillantva visszatekint még, de kezével már a távolban

feltűnő, egy új, tisztább életre alkalmas bolygóra mutat, mint úti céljára. Az általa elhagyott és lassan elsüllyedő város mellett derékba tört, kiszáradt fa a szubjektív vonatkozásokra utalhat. A repülőn olyan tárgyakat visz magával, melyek a művész életének lehettek kedves rekvizitumai: cserépnai virágot, Thonet-fogast, ingaórát, cserépbográcsot, fűzfakosarat, kisajtót, szaxofont. A tartalmi rétegek között keverednek a szubjektív és az objektív elemek, a kivonulás és a változtatási kényszer szükségszerűségére és tragikumára egyaránt rámutatva.

Gácsi narratívájának egyik briliáns összefoglalója a *Séta a tavaszi erdőben* (1978) c. kompozíció. Egy városszéli erdei úton két öregember sétál a friss levegőn, pontosabban az egyik tolokocsiban tolja társát a természet lágy ölén. A témáját tekintve idilli zsánerkép azonban valójában félelmetes vízió a nem túl távoli jövő földi élővilágának haldoklásáról. A háttérben látszó város hipermodern, lélektelen betonrengeteg, a körülötte lévő táj kopár és kihalt. A két, rongyokba öltözött öreg csontsovány (hiszen már nincs természetes táplálék), a tolokocsiban ülő alak idétlen mozdulattal mutat az út mellett álló néhány fa egyikére. Ezek a fák mind hiá-

nyosak, odvasak, nagyrészt szárazak, s csupán különböző fantasztikus csövek, oszlopok és szerkentyűk segítségével tudnak némi táplálékhoz jutni, illetve egyáltalán álló helyzetben megmaradni. Néhány águkra a tavaszi levelek madzaggal vannak odaerősítve. A jelenet egyszerre hátborzongató és megmosolyogtatóan humoros, s e két jellemző egyben a művész látomásos lapjain megjelenő gondolatvilágának két fő pillére is.

Gácsi Mihály legerőteljesebb és leghangsúlyosabb mondanivalót hordozó lapjain – többnyire linómetszetek és rézkarcok – olyan kérdéseket feszeget, amelyek az emberiség sorsáért való egyetemes felelősségvállalását tanúsítják. Ma talán úgy fogalmaznánk, hogy „a fenntartható fejlődésért kampányolt”. Más, könnyedebb hangvételű kompozícióin, köztük kisgrafikáin is megmutatkozott azonban a csillogó irónia (olykor önirónia) mellett briliáns tudása is. Mindezek karakteres egyéni stílussal párosulva tették Gácsit egy kiemelkedő hazai grafikusnemzedék hangsúlyos tagjává. Kilencvenedik születésnapján (éppen amikor e sorokat írom) tisztelettel és szeretettel emlékezünk rá.

Gácsi Mihály:
Lót menekülése
Sodomából-
linómetszet -1978

